Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal
ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X
December / Aralık 2021, 25 (2): 583 - 596

Dindarlığın Psikolojik İyi Oluş Üzerine Etkisi: Meta-Analitik Bir Çalışma

The Effect of Religiosity on Psychological Well-Being: A Meta-Analytical Study

Mehmet Çınar

Dr. Öğr. Üyesi, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı
Assistant Professor, Pamukkale University, Faculty of Theology, Department of Psychology of Religion
Denizli / Turkey
mcinar@pau.edu.tr orcid.org/0000-0002-4177-688X

Article Information / Makale Bilgisi
Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi
Received / Geliş Tarihi: 8 July / Temmuz 2021
Accepted / Kabul Tarihi: 2 December / Aralık 2021
Published / Yayın Tarihi: 15 December / Aralık 2021
Pub Date Season / Yayın Sezonu: December / Aralık
Volume / Cilt: 25 **Issue / Sayı:** 2 **Pages / Sayfa**: 583-596
Cite as / Atıf: Çınar, Mehmet. "Dindarlığın Psikolojik İyi Oluş Üzerine Etkisi: Meta-Analitik Bir Çalışma[*The Effect of Religiosity on Psychological Well-Being: A Meta-Analytical Study*]". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal* 25/2 (Aralık 2021): 583-596. https://doi.org/10.18505/cuid.972956
Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
Copyright © Published by Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Sivas, 58140 Turkey. All rights reserved.
https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuid

The Effect of Religiosity on Psychological Well-Being: A Meta-Analytical Study

Abstract: The aim of this study is to analyse the effect of religiosity on psychological well-being via meta-analytical method. In addition, the presence of moderator variables that may cause the influence quantity which was calculated as a result of meta-analytical process, is analysed. For these aims, studies that are suitable for the criterion of choice were identified. Within this context, without applying a criterion for date, the influence quantity of 10 thesis studies were calculated, which analyse the correlation between religiosity and psychological well-being, and which include the number of samples used in meta-analysis and the number of pearson correlation coefficient (r) valu. Regarding the theses included in this study, 3 (30%) of them doctoral theses and 7(70%) of them are master's theses. The number of people in samples is 5.914, 3.848 (65,06%) of which are from doctoral, and 2.066 (34,94%) of which are from master's theses. For the analysis of the data, CMA (Comprehensive Meta-Analysis 2.0) statistical package program was used. The publication bias of the researches covered in this study was analysed via "Funnel Plot Graphic", "Classic fail-safe N", "Begg and Mazumdar rank correlations" and "Egger's regression test" statistics methods. As a result of these statistical analyses, no evidence of publication bias has been found. Heterogeneity test was conducted to identify which model is to be used in measuring the influence quantity of the researches included in the study. The $Q_{(sd=9)}$ statistical value for its heterogeneity was measured as 114,90 ($p<.01$). If the obtained Q value read from the chi-square table (sd=9, $\chi^2_{(0,05)}$16,919) exceeds 9 degree of freedom and .05confidence level values, it means that the data is heterogeneous. Another method used to determine heterogeneity is to measure I^2 percentage value. The I^2 value calculated through the obtained data is 92,167%. In the literature, the reference points for this value are respectively 25%, 50%, 75% as low, medium and high. In this sense, it is seen that the influence quantity distributions are highly-heterogeneous with a value of I^2=92,167. According to the heterogeneity test results, there are two models, via which we can find the average influence quantity in meta-analysis namely, fixed effects model and random effects model. The fixed effects model depends on the assumption that all the compiled researches predict exactly the same influence. The fixed effect models assume that the variance between the results of researches stem from the data connected to one another of the researches. Random effects model, however, projects that it is better to make an analysis considering the variance inside and between the researches. It is assumed, in random effects model, that there are differences in terms of influence quantity between all researches. Since this study is heterogeneous, random effects model was used in meta-analysis process. According to the data included in meta-analysis, the influence quantity was calculated as positive .143. The lower limit for this influence quantity was calculated as .042, and the upper limit was calculated as .243. It was concluded that this influence quantity was in a low level. Scientific publication types and sample group were considered as moderator variables which can influence the relation between religiosity and psychological well-being. In this context, the average influence quantity of the studies covered in meta-analysis according to the mixed effects model for the subsample group in Fisher's z is respectively .203 for families of martyrs, .148 for students, .233 for teachers, -.097 for the elderly, .098 for funeral service workers and .165 for mixed sample group. The average influence quantity for these subsample groups was not considered to be statistically significant (Q_B=1,577; $p>0,05$). According to this, it was concluded that the sample groups in the studies covered in the meta-analysis did not have a moderator role in the relationship between religiosity and psychological well-being. In addition, the average influence quantity for scientific publication types in Fisher's z is respectively .193 for PhD, and .118 for master's degree. The average influence quantity for these subsample groups was not considered to be statistically significant (Q_B=0,384; $p>0,05$), either. In other words, the type of publication does not play a moderator role in the relationship between religiosity and psychological well-being.

Keywords: Psychology of Religion, Religiosity, Mental Health, Psychological Well-Being, Meta-Analysis.

Dindarlığın Psikolojik İyi Oluş Üzerine Etkisi: Meta-Analitik Bir Çalışma

Öz: Bu çalışmanın amacı dindarlığın psikolojik iyi oluş üzerine etkisini meta-analiz yöntemiyle incelemektir. Ayrıca çalışmada meta-analiz sonucu hesaplanan etki büyüklüğüne neden olabileceği düşünülen moderatör değişkenlerin varlığı da incelenmiştir. Bu amaçlarla seçim kriterlerine uygun araştırmalar tespit edilmiştir. Bu bağlamda tarih kriteri konulmaksızın dindarlık ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen ve meta-analizde kullanılan örneklem sayısı ve pearson korelasyon katsayısı (r) değerini içeren uygun 10 tez çalışmasının etki büyüklüğü hesaplanmıştır. Çalışmaya dahil edilen bu tezlerin 3'ü doktora (%30), 7'si ise yüksek lisans tezidir. Örneklem sayısı ise 3.848 (%65,06)'sı doktora ve 2.066 (%34,94)'ü yüksek lisans olmak üzere toplamda 5.914 kişiden oluşmaktadır. Verilerin analizinde CMA (Comprehensive Meta Analysis 2.0) istatistik paket programı kullanılmıştır. Çalışmaya dahil edilen araştırmaların yayım yanlılığı "huni saçılım grafiği", "Classic fail-safe N", "Begg ve Mazumdar sıra korelasyonları" ve "Egger's regresyon analizi" istatistiği yöntemleriyle ayrı ayrı incelenmiştir. Bu istatistiki incelemeler sonucunda yayım yanlığının varlığına ilişkin kanıtlar bulunamamıştır. Çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklüğünün hesaplanmasında hangi modelin kullanılacağını tespit etmek için heterojenlik testi yapılmıştır. Heterojenliğine yönelik $Q_{(sd=9)}$ istatistiği değeri 114,90 olarak hesaplanmıştır ($p<.01$). Elde edilen Q değerinin ki-kare tablosundan okunan 9 serbestlik derecesi ve .05 güven seviyesindeki değeri ($sd=9$, $\chi^2_{(0,05)}16,919$) aşması verilerin heterojen olduğu anlamına gelir. Heterojenliği belirlemek için kullanılan bir diğer yöntem de I^2 yüzdelik değerinin hesaplanmasıdır. Elde edilen verilerden hesaplanan I^2 değeri %92,167'dir. Bu değer için literatürde referans noktaları %25, %50 ve %75 olmak üzere düşük, orta ve yüksek şeklindedir. Bu açıdan $I^2=92,167$ değeri ile etki büyüklükleri dağılımının yüksek seviyede heterojen olduğu görülmektedir. Heterojenlik testi sonuçlarına göre meta-analizde sabit etkiler (fixed effects model) ve rastgele etkiler (random effects model) olmak üzere ortalama etki büyüklüğünü elde edebileceğimiz iki model bulunmaktadır. Sabit etkiler modeli, toplanan araştırmaların hepsinin tamamen aynı etkiyi tahmin etmesi varsayımına dayanmaktadır. Sabit etki modelleri, araştırma sonuçları arasındaki varyansın birbirleriyle ilişkili verilerden kaynaklandığını varsaymaktadır. Rassal etki modeli ise araştırmaların kendi içlerindeki varyansı ve araştırmalar arası varyansı dikkate alarak bir değerlendirme yapılmasının daha doğru olduğunu öngörmektedir. Rassal etki modelinde tüm araştırmalar arasında etki büyüklüğü bakımından farklar olduğu varsayılmaktadır. Bu çalışma heterojen yapıda olduğu için meta-analiz işlemlerinde rassal etkiler modeli kullanılmıştır. Meta-analize dahil edilen araştırmalardaki verilere göre rassal etkiler modeline göre etki büyüklüğü pozitif yönlü .143 olarak hesaplanmıştır. Bu etki büyüklüğünün alt sınır değeri .042 ve üst sınır değeri .243 olarak hesaplanmıştır. Bu etki büyüklüğünün zayıf düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dindarlık ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiye etki edebilecek moderatör değişkenler olarak yayım türü ve örneklem grubu düşünülmüştür. Bu kapsamda meta-analize dahil edilen çalışmaların karma etkiler modeline göre alt örneklem grupları için ortalama etki büyüklüğü Fisher z cinsinden sırasıyla şehit aileleri .203, öğrenciler .148, öğretmenler .233, yaşlılar -.097, cenaze işleri personeli .098 ve karma örneklem grubu .165 olarak hesaplanmıştır. Bu alt gruplar için ortalama etki büyüklüğü istatiksel olarak anlamlı bulunamamıştır ($Q_B=1,577$; $p>0,05$). Buna göre meta-analize dahil edilen çalışmaların örneklem gruplarının dindarlık psikolojik iyi oluş ilişkisinde moderatör rol oynamadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra yayım türü grupları için ortalama etki büyüklüğü Fisher z cinsinden sırasıyla doktora .193 ve yüksek lisans .118 olarak hesaplanmıştır. Bu alt gruplar için de ortalama etki büyüklüğü istatiksel olarak anlamlı bulunamamıştır ($Q_B=0,384$; $p>0,05$). Başka bir ifadeyle yayım türü dindarlık ile psikolojik iyi oluş ilişkisinde moderatör rol oynamamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Dindarlık, Ruh Sağlığı, Psikolojik İyi Oluş, Meta-Analiz.

Giriş

Dindarlık, herhangi bir özel tanım veya ölçüm yöntemiyle sınırlandırılamayacak kadar karmaşık ve çok yönlü bir olgudur. Bu bağlamda dindarlığı kavramsallaştırmanın sayısız yolu bulunmaktadır. Ancak kısaca ifade etmek gerekirse dindarlık, dinin kişinin hayatındaki önemini ifade eder. Dindarlık, genel olarak kişinin dini ifadesi ve deneyimiyle ilişkilendirilen inançları, uygulamaları, tutumları, değerleri ve geleneklerini yansıtır. İlk başta araştırmacıların çoğu dindarlığı tek boyutlu bir yapı olarak tanımlama eğiliminde bulunmuşlardır. Bu tek boyutlu yapının en yaygın olanı dini katılım veya bağlılıktır. Bu yapıyı ölçmek kolay olsa da bu tek boyutlu ölçümler kurumsal ortamın dışında meydana gelen dini yönler de dahil olmak üzere dindarlığın bütünlüğünü yakalamakta genellikle başarısız olmuştur. Daha sonraki araştırmacılar ise dindarlığın tek boyutlu tanımlarını genişleterek dindarlığın kurumsal olmayan yönlerini de ortaya koyacak şekilde tanımlamışlar ve dindarlığı çok boyutlu bir yapı olarak ele almışlardır (Harris, 2001, 11-13).

Psikolojik iyi oluş da dindarlık gibi çok boyutlu bir yapıdır. Öznel iyi oluşun bir bileşeni olduğu düşünülür ve tipik olarak daha nesnel iyilik hali ölçütleriyle (sağlık durumu, sosyoekonomik durum, işlevsel kapasite) birlikte kullanılır. Psikolojik iyi oluş yaşam kalitesinin bir göstergesi olarak da düşünülebilir. Literatüre göre psikolojik iyi oluş, çeşitli duyuşsal ve bilişsel boyutları içeren üst bir yapıdır. Bu boyutlar yaşam doyumu, mutluluk, moral, yaşam uyumu, olumlu ve olumsuz duygulanım, ruh hali (depresif veya endişeli), beklenen ve ulaşılan hedefler, kişisel kontrol veya ustalık duyguları ve psikolojik sıkıntı arasındaki uyumları içerir. Ancak bunlarla da sınırlı değildir. Psikolojik iyi oluş aynı zamanda kişinin duygusal ve psikolojik durumunun kişisel değerlendirmesi olarak da tanımlanmıştır. Yaşam memnuniyeti ve mutluluk gibi psikolojik iyi oluşun göstergeleri, sağlık, fiziksel işlev, sosyoekonomik durum, ırk, etnik köken ve yaş gibi pek çok faktör veya değişkenden etkilenir. Bu bağlamda dindarlık da psikolojik iyi oluşun bir başka önemli bağıntısı olarak tanımlanmıştır (Harris, 2001, 18-19).

Literatüre bakıldığında araştırmacılar dindarlık ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiye odaklanmış durumdadırlar. Bu kapsamda yapılan araştırmalarda dindarlık ile psikolojik iyi oluş (Temiz, 2019; Doğan, 2014; Vural, 2016; Tura, 2019; Karslı, 2021; Karslı, 2019) başta olmak üzere, dini yönelim ile psikolojik iyi oluş (İkis, 2020; Sözer, 2017; Kaplan Kalkan, 2020; Borhan, 2017; Çınar, 2018), dini tutum ile psikolojik iyi oluş (Demir, 2019; Ayhan, 2019) dini başa çıkma ile psikolojik iyi oluş (Dilmaç vd., 2016) ve genelde ibadetler (Kaya - Küçük, 2017) özelde ise namaz (Kimter, 2016) ve dua (Seyhan, 2014) ile psikolojik iyi oluş ilişkisi konuları ampirik olarak incelenmiştir. Bu çalışmalarda ilişkiler pozitif yönlü olduğu gibi, negatif yönlü de olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmalarda pozitif yönde istatiksel olarak anlamlı ilişkiler raporlandığı gibi (Temiz, 2019, 277; Sözer, 2017, 30; İkis, 2020, 124; Doğan, 2014, 276; Ayhan, 2019, 58; Kaplan Kalkan, 2020, 57), istatiksel olarak anlamlı ilişkiler raporlamayan çalışmalar da bulunmaktadır (Vural, 2016, 85; Tura, 2019, 82; Demir, 2019, 48; Borhan, 2017, 68). Bu çalışmada dindarlık ile psikolojik iyi oluş ilişkisini inceleyen bu çalışmaların sonuçlarının meta-analiz yöntemiyle birleştirilerek bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konması bu alanda yeni yapılacak araştırmacılara yol göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Bu çalışma ülkemizde dindarlık ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi konu edinen nicel araştırmaların meta-analitik olarak incelenmesinden ibarettir. Literatür incelendiğinde dindarlığın psikolojik iyi oluş üzerine etkisini meta-analiz yöntemiyle ele alan başka bir çalışma tespit edilememiştir. Meta-analitik çalışmaların din psikolojisi ulusal literatüründe kendisine geç yer bulduğu söylenebilir. Zira söz konusu literatürde meta-analitik çalışmalar son derece sınırlıdır. Bu gecikmenin nedeni meta-analize dahil edilebilecek yeterince çalışmanın olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı dindarlığın psikolojik iyi oluş üzerine etkisini meta-analiz yöntemiyle incelemektir. Ayrıca çalışmada dindarlık ve psikolojik iyi oluş ilişkisine etkisi olabilecek moderatör değişkenlerin varlığı da incelenmiştir. Bu kapsamda aşağıdaki şu soruların cevabı aranmıştır:

a. Dindarlığın psikolojik iyi oluş üzerindeki etki büyüklüğü nedir?

b. Dindarlığın psikolojik iyi oluş üzerine etkisinde örneklem grubu ve yayım türü moderatör rol oynamakta mıdır?

1. Yöntem

1.1. Çalışma Modeli

Bu çalışmada dindarlığın psikolojik iyi oluş üzerine etkisini belirlemede sistematik sentezleme olarak kabul edilen meta-analiz yöntemi kullanılmıştır. Meta-analiz birden fazla çalışmanın sonuçlarının tek bir sonuca birleştirilmesi için kullanılan nicel bir yöntemdir (Şen - Yıldırım, 2020, 3).

1.2. Meta-Analize Alınacak Araştırmaların Belirlenmesi

Bu araştırmanın temel veri kaynağı, ülkemizde dindarlık ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi ele alan yüksek lisans ve doktora tezlerinden oluşmaktadır. Bu çalışmaların belirlenmesi sürecinde Ulusal Tez Merkezi veri tabanından faydalanılmıştır. İlgili çalışmalara ulaşmak için *psikolojik iyi oluş* ve *psikolojik iyi olma* anahtar sözcükleri kullanılmıştır. Bu kapsamda tez merkezi veri tabanında temel arama seçeneğine göre *psikolojik iyi oluş* anahtar sözcüğü ile yapılan sorgulamada 212 çalışmaya ulaşılmıştır. Yine *psikolojik iyi olma* anahtar sözcüğü ile yapılan sorgulamada ise 51 çalışmaya ulaşılmıştır. Toplamda ulaşılan 263 çalışmadan dindarlık ile psikolojik iyi oluş ilişkisini ele alan 3'ü doktora, 7'si yüksek lisans olmak üzere toplam 10 çalışma meta-analize uygun bulunmuştur. Bu çalışmaları tarama işlemi Haziran 2021 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

1.3. Meta-Analize Alınacak Araştırmaların Seçim Kriterleri

Literatür taraması sonucunda elde edilen araştırmaların çalışma kapsamında kullanılabilmesi için belirlenen kriterler şunlardır:

a. Ulusal Tez Merkezi'nde taranıyor olması

b. Yüksek lisans ve doktora tezi kategorisinde olması

c. Ulusal Tez Merkezi veri tabanı üzerinde yayınlanma izni olması

d. Dindarlık ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkilerin incelenmesi

e. Korelasyona dayalı meta-analizde gerekli olan korelasyon (r) katsayısı ve örneklem sayısının rapor edilmiş olması

1.4. Kodlama İşlemi

Her araştırma sistematik olarak aşağıdaki bilgileri içerecek şekilde kodlanmıştır:

a. Kaynakça

b. Örneklem grubu

c. Çalışma türü

d. Kullanılan ölçekler

e. Örneklem sayısı

f. Pearson korelasyon (r) katsayısı

1.5. Verilerin Analizi

Çalışmada verilerin analizinde CMA (Comprehensive Meta Analysis 2.0) istatistik paket programı kullanılmıştır. Bu çalışmada meta-analizi yapılan araştırmalarda yayım yanlılığı olup olmadığı huni saçılım grafiği, Classic fail-safe N, Begg ve Mazumdar sıra korelasyonları ve Egger's regresyon analizi istatistiği yöntemleriyle ayrı ayrı incelenmiştir. Çalışmada meta

analize dahil edilen her bir araştırmanın etki büyüklüğü değerleri hesaplandıktan sonra heterojenlik testi yapılmıştır. Heterojenlik testi sonuçlarına göre meta-analizde sabit etkiler (fixed effects model) ve rastgele etkiler (random effects model) olmak üzere ortalama etki büyüklüğünü elde edebileceğimiz iki model bulunmaktadır. Sabit etkiler modeli, toplanan araştırmaların hepsinin tamamen aynı etkiyi tahmin etmesi varsayımına dayanmaktadır. Sabit etki modelleri, araştırma sonuçları arasındaki varyansın birbirleriyle ilişkili verilerden kaynaklandığını varsaymaktadır. Rassal etki modeli ise araştırmaların kendi içlerindeki varyansı ve araştırmalar arası varyansı dikkate alarak bir değerlendirme yapılmasının daha doğru olduğunu öngörmektedir. Rassal etki modelinde tüm araştırmalar arasında etki büyüklüğü bakımından farklar olduğu varsayılmaktadır (Çarkungöz - Ediz, 2009). Bu çalışma heterojen yapıda olduğu için meta-analiz işlemlerinde rassal etkiler modeli kullanılmıştır.

Meta-analizde ortalama etki büyüklüğü indeksi pearson korelasyon katsayısı üzerinden hesaplanmamaktadır. Bu durumun nedeni korelasyon varyansının büyük ölçüde korelasyonun kendisine bağlı olmasıdır. Ayrıca korelasyon katsayısının sorunlu bir standart hata formülasyonu dahil olmak üzere bazı istenmeyen özelliklere sahip olduğu belirtilmektedir. Bu nedenlerden dolayı meta-analiz çalışmalarında pearson korelasyonu (r) kullanmak yerine bu değer Fisher z korelasyonuna çevirip analiz edilir (Şen - Yıldırım, 2020, 47). Bu çalışmada da pearson korelasyonu (r) değerleri Fisher z korelasyonuna dönüştürülmüş ve bütün analizler dönüştürülen değerler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Ortalama etki büyüklüğü değeri elde edildikten sonra bu değer tekrar pearson korelasyon katsayısına dönüştürülerek yorumlanmıştır. Pearson ile Fisher z korelasyonları arasındaki dönüşümler dipnotta belirtilen çevrim içi hesaplama araçları yardımıyla gerçekleştirilmiştir ("Fisher-Z-Transformation", 15 Temmuz 2021).

Bu çalışmada etki büyüklüğüne neden olabileceği düşünülen moderatör değişkenlerin varlığı da incelenmiştir. Moderatör analizi yapabilmek için meta-analize dahil edilen araştırmalara ait karakteristik özellikleri de veri setine kaydetmesi gerekmektedir. Araştırmaların bu karakteristik özellikleri meta-analizde moderatör değişkenler olarak adlandırılır. Moderatör değişkenler hem kategorik cinsiyet gibi hem de yaş gibi sürekli olabilir. Eldeki değişkenler aracılığıyla araştırmalar arası heterojenliği modellemeye yönelik iki yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar Hedges (1982) tarafından önerilen anolog ANOVA ile Hedges ve Oklin (1985) tarafından önerilen meta-regresyondur. Bu çalışmada yayım türü ve örneklem grubu moderatör değişken olarak çalışmaya dahil edilmiş, bu moderatör değişkenler arasındaki farkın istatistiksel önemi meta-regresyon yöntemi kullanılarak test edilmiştir.

1.6. Etki Büyüklüğü Sınıflandırması

Cohen vd. (2007, 521) göre korelasyona dayanan etki büyüklüğü değerleri aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır.

$< 0 + / - 0.1$ çok zayıf etki

$< 0 + / - 0.3$ zayıf etki

$< 0 + / - 0.5$ orta derecede etki

$< 0 + / - 0.8$ güçlü etki

$\geq +/- 0.8$ çok güçlü etki

2. Bulgular

2.1. Betimsel Bulgular

Meta analize dahil edilen çalışmalara ilişkin verilerin sayı ve yüzde oranları aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 1: Meta Analize Alınan Çalışmalara İlişkin Betimsel Bulgular

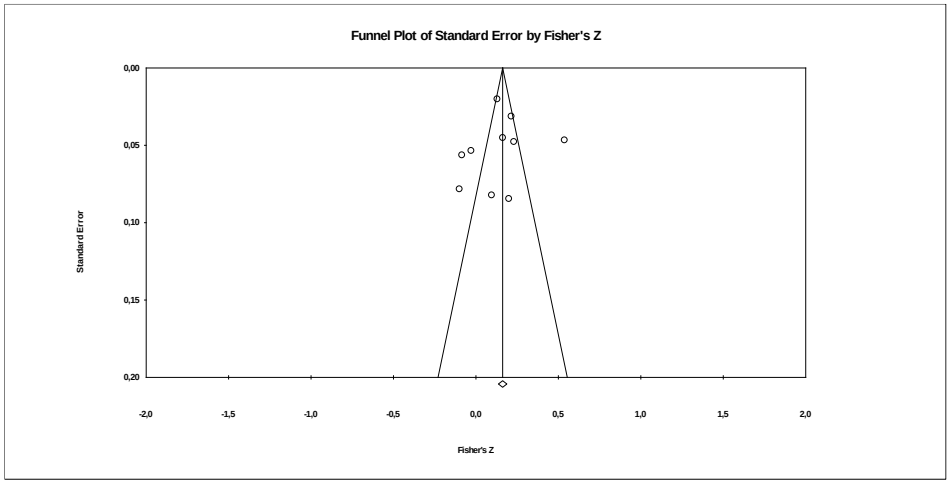
Değişken		N	%
Yayım Türü	Doktora	3	30
	Yüksek Lisans	7	70
	Toplam	10	100
Örneklem Sayısı	Doktora	3.848	65,06
	Yüksek Lisans	2.066	34,94
	Toplam	5.914	100

Tablo 1'e göre meta-analize alınan bu tezlerin 3'ü doktora (%30), 7'si ise yüksek lisans tezidir. Örneklem sayısı ise 3.848 (%65,06)'sı doktora ve 2.066 (%34,94)'ü yüksek lisans olmak üzere toplamda 5.914 kişiden oluşmaktadır.

2.2. Yayım Yanlılığı Bulguları

Bu araştırmada yayım yanlılığı "huni grafiği", "Classic fail-safe N", "Begg ve Mazumdar sıra korelasyonları" ve "Egger's regresyon analizi" istatistiği yöntemleriyle ayrı ayrı incelenmiştir.

Şekil 1: Huni Grafiği

Huni grafiğinde büyük çalışmalar grafiğin en üst kısmında görünür ve ortalama etki büyüklüğünün yakınında kümelenme eğilimindedir. Daha küçük çalışmalar ise grafiğin alt kısmında görünür. Yayın yanlılığının olmadığını söyleyebilmek için çalışmaların birleşik (ortalama) etki büyüklüğü etrafında simetrik bir şekilde dağılmaları beklenir (Şen - Yıldırım, 2020, 267). Şekil 1'deki huni grafiği yayım yanlılığı açısından incelendiğinde genellikle çalışmaların grafiğin üst kısmında toplandığı alt kısmında neredeyse hiç çalışmanın yer almadığı görülmektedir. Grafiğin iç kısmındaki dağılım simetriğe yakın bir görüntü oluştursa da özellikle grafiğin dışında kalan çalışmaların genel simetrikliği bozduğu görülmektedir. Buna göre huni grafiği az da olsa yayım yanlılığı izlenimi vermektedir.

Tablo 2: "Classic Fail-Safe N" İstatistiği Sonuçları

Değişkenler	Değerler
Gözlenen çalışmalar için Z değeri	10,675
Gözlenen çalışmalar için P değeri	0,000
Alfa	0,050
Yön	2,000
Z için alfa	1,959
Gözlenen çalışma sayısı	10
p> alfa olması için gerekli çalışma sayısı	287

Yayım yanlılığı hakkında daha fazla bilgi elde etmek için diğer yöntemlerin de incelenmesi gerekmektedir. Bu noktada öncelikle classic fail-safe N istatistiğine bakılmalıdır. Classic fail-safe N (güvenli N) istatistikleri gözlenen etkinin tamamının bir yanlılık eseri olabileceğinden endişelenmemize gerek olup olmadığına yönelik sonuçları verir. Tablo 2'de yer alan classic fail-safe N istatistikleri ile ortalama etki büyüklüğünü yani ortalama ilişkiyi geçersiz kılmak için gerekli olan çalışma sayısı hesaplanmaktadır. Bu sayı görece küçükse gerçekten endişelenecek bir durum vardır. Bu sayı büyük ise bazı çalışmaların dışlanmasıyla muhtemelen şişirilmiş olsa da ortalama ilişkin ya da deney etkisinin sıfır olmadığından emin olunabilir (Şen - Yıldırım, 2020, 269-270). Bu meta-analiz 10,675'lik bir z- değeri ve p=0,000 değerine sahip 10 çalışmadan elde edilen verileri içermektedir. Tablo 2'de görüldüğü gibi klasik güvenli N değeri 287'dir. Bu çift kuyruklu p değerinin 0,05'i aşması için 287 anlamlı olmayan çalışma bulmamız anlamına gelmektedir.

Yayım yanlılığını belirlemede kullanılan analizlerden biri de Begg ve Mazumdar sıra korelasyonları istatistiğidir. Bu istatistikte etki büyüklüğü ile standart hata değerleri arasında bir sıra korelasyonu (Kendall's tau b) hesaplanması önerilmektedir. Bu istatistikte p değerinin istatiksel olarak anlamlı bulunması yayım yanlılığına işaret ederken, istatiksel olarak anlamlı bulunmaması da yayım yanlılığı olmadığına işaret etmektedir (Şen - Yıldırım, 2020, 272). Bu istatistikte Kendall's tau b değeri -0,155, tek kuyruklu p değeri (önerilen) 0,295 ve çift kuyruklu p değeri 0,591 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler meta analize dahil edilen çalışmalarda yayım yanlılığı olmadığına işaret etmektedir.

Yayım yanlılığını test etmede kullanılan bir diğer analiz de Egger's regresyon analizidir. Egger testinde de p değerinin istatiksel olarak anlamlı olması yayım yanlılığı olduğuna işaret ederken, istatiksel olarak anlamlı bulunmaması da yayım yanlılığı olmadığına işaret etmektedir. Egger regresyon analizi sonucunda ($B_{0)}$ değeri -0,785, %95 güven aralığı (-7,025; 5,454), t=0,290 ve sd=8'dir. Tek kuyruklu p değeri (önerilen) 0,389 ve çift kuyruklu p değeri 0,778'dir. Bu değerlere göre meta-analizde yayım yanlılığı bulunmamaktadır.

2.3. Etki Büyüklüğü ve Heterojenlik Bulguları

Tablo 4'te dindarlık ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmaların meta analizi sonucu elde edilen bulgular verilmiştir. Bunun yanı sıra heterojenlik test sonuçları da aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3**:** Etki Büyüklükleri ve Heterojenlik Testi Sonuçları

Model	k	EB	S.H.	Z	P	95% GA		Q	sd	P
						Alt Sınır	Üst Sınır			

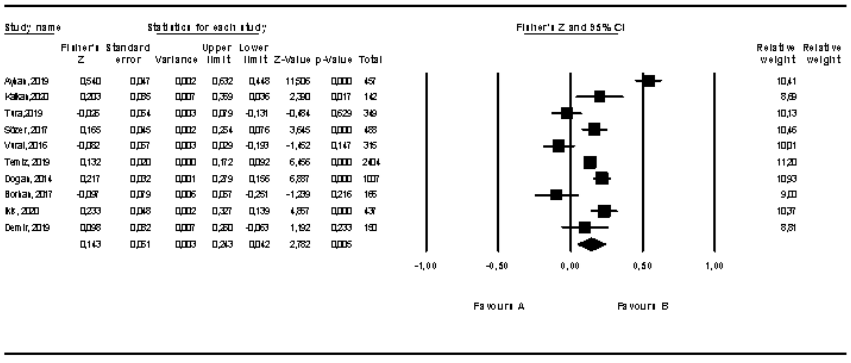
Sabit	10	0,161	0,013	14,429	0,00	0,136	0,188			
Rondom	10	0,142	0,051	2,782	0,005	0,42	0,243	114,90	9	0,000

Çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklüğünün hesaplanmasında hangi modelin kullanılacağını tespit etmek için heterojenlik testi yapılmıştır. Heterojenliğine yönelik $Q_{(sd=9)}$ istatistiği değeri 114,90 olarak hesaplanmıştır ($p<.01$). Elde edilen Q değerinin ki-kare tablosundan okunan 9 serbestlik derecesi ve .05 güven seviyesindeki değeri (sd=9, $\chi^2_{(0,05)}$16,919) aşması verilerin heterojen olduğu anlamına gelir. Heterojenliği belirlemek için kullanılan bir diğer yöntem de I^2 yüzdelik değerinin hesaplanmasıdır. Elde edilen verilerden hesaplanan I^2 değeri %92,167'dir. Bu değer için literatürde referans noktaları %25, %50 ve %75 olmak üzere düşük, orta ve yüksek şeklindedir (Higgins vd., 2003). Bu açıdan I^2=92,167 değeri ile etki büyüklükleri dağılımının yüksek seviyede heterojen olduğu görülmektedir.

Meta-analize dahil edilen araştırmalardaki verilere göre rastgele etkiler modeline göre etki büyüklüğü .142 olarak hesaplanmıştır. Bu etki büyüklüğünün alt sınır değeri .042 ve üst sınır değeri .243 olarak hesaplanmıştır. Cohen vd. (2007, 521) sınıflamasına göre bu etki büyüklüğü zayıf düzeydedir.

Şekil 2'de meta-analize dahil edilen çalışmalara ait orman grafiği (forest plot) verilmiştir.

Şekil 2: Orman Grafiği

Şekil 2 incelendiğinde dindarlık ile psikolojik iyi oluş arasındaki etki değerlerinin negatif yönlü -0,097 ile pozitif yönlü 0,540 arasında değiştiği görülmektedir. Bu çalışmaların rastgele etkiler modelinde ortalama etki büyüklüğü Fisher z cinsinden rastgele etki modelinde 0,143 değeri ile pozitif yönlü olarak hesaplanmıştır.

2.4. Moderatör Analizi Bulguları

Tablo 4: Moderatör Analizleri Testi Sonuçları

Moderatör	Değişken	k	EB	95% GA	Q_B	sd	p
Örneklem Grubu	Şehit aileleri	1	0,200	0,036;0,353	1,577	5	0,904
	Öğrenciler	2	0,137	0,101; 0,172			

	Öğretmenler	1	0,229	0,138; 0,316			
	Yaşlılar	1	-0,097	-0,246; 0,057			
	Cenaze İşleri Personeli	1	0,098	-0,063; 0,254			
	Karma	4	0,200	0,159; 0,240			
Yayın Türü	Doktora	3	0,164	0,134; 0,197	0,384	1	0,535
	Yüksek Lisans	7	0,154	0,112; 0,199			

Tablo 4 incelendiğinde karma etkiler modeline göre alt örneklem grupları için ortalama etki büyüklüğü Fisher z cinsinden sırasıyla şehit aileleri .203, öğrenciler .148, öğretmenler .233, yaşlılar -.097, cenaze işleri personeli .098 ve karma örneklem grubu .165 olarak hesaplanmıştır. Bu alt gruplar için ortalama etki büyüklüğü istatiksel olarak anlamlı bulunamamıştır (Q_B=1,577; p>0,05).

Tablo 4 incelendiğinde yayın türü grupları için ortalama etki büyüklüğü Fisher z cinsinden sırasıyla doktora .193 ve yüksek lisans .118 olarak hesaplanmıştır. Bu alt gruplar için ortalama etki büyüklüğü istatiksel olarak anlamlı bulunamamıştır (Q_B=0,384; p>0,05).

3. Tartışma

Bu meta-analiz çalışmasında dindarlığın psikolojik iyi oluş üzerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca çalışmada dindarlık ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiye etkisi olabilecek moderatör değişkenlerin varlığı da incelenmiştir. Bu amaçlarla çalışmaya seçim kriterlerine uygun tezler tespit edilmiştir. Bu bağlamda tarih kriteri konulmaksızın dindarlık ile psikolojik iyi oluş ilişkisini inceleyen ve meta-analiz için gerekli olan örneklem sayısı ve pearson korelasyon katsayısı (r) değerini içeren çalışmaların meta analizi yapılmıştır. Çalışmaya dahil edilen tezlerin 3'ü doktora tezi (%30), 7'si ise yüksek lisans tezidir. Örneklem sayısı ise 3.848 (%65,06)'sı doktora ve 2.066 (%34,94)'ü yüksek lisans olmak üzere toplamda 5.914 kişiden oluşmaktadır.

Çalışmaya dahil edilen araştırmaların yayım yanlılığı "huni grafiği", "Classic fail-safe N", "Begg ve Mazumdar sıra korelasyonları" ve "Egger's regresyon analizi" istatistiği yöntemleriyle ayrı ayrı incelenmiştir. Bu istatistiki incelemeler sonucunda yayım yanlığının varlığına ilişkin kanıtlar bulunamamıştır.

Çalışmaya dahil edilen araştırmaların etki büyüklüğünün hesaplanmasında hangi modelin kullanılacağını tespit etmek için heterojenlik testi yapılmıştır. Heterojenliğine yönelik $Q_{(sd=9)}$ istatistiği değeri 114,90 olarak hesaplanmıştır (p<.01). Elde edilen Q değerinin ki-kare tablosundan okunan 9 serbestlik derecesi ve .05 güven seviyesindeki değeri (sd=9, $\chi^2_{(0,05)}$16,919) aşması verilerin heterojen olduğu anlamına gelir. Heterojenliği belirlemek için kullanılan bir diğer yöntem de I^2 yüzdelik değerinin hesaplanmasıdır. Elde edilen verilerden hesaplanan I^2 değeri %92,167'dir. Bu değer için literatürde referans noktaları %25, %50 ve %75 olmak üzere düşük, orta ve yüksek şeklindedir (Higgins vd., 2003, 557-560). Bu açıdan I^2=92,167 değeri ile etki büyüklükleri dağılımının yüksek seviyede heterojen olduğu görülmektedir.

Meta-analize dahil edilen araştırmalardaki verilere göre rastgele etkiler modeline göre etki büyüklüğü pozitif yönlü .143 olarak hesaplanmıştır. Bu etki büyüklüğünün alt sınır değeri .042 ve üst sınır değeri .243 olarak hesaplanmıştır. Cohen vd. (2007, 521) sınıflamasına göre bu etki büyüklüğü zayıf düzeydedir. Dindarlığın psikolojik iyi oluş üzerine etkisinin zayıf düzeyde olmasının birkaç nedeni vardır. Birincisi dindarlık ile psikolojik iyi oluş ara-

sında düşük düzeyde pozitif bir korelasyonu destekleyen, negatif bir korelasyonu destekleyen ve nötr korelasyonu destekleyen bilimsel kanıtların bulunmasıdır. İkincisi ise dindarlığın çok boyutlu yapısı göz önünde bulundurulduğunda dindarlığın farklı görünümlerinin psikolojik iyi oluşu farklı şekillerde etkilemesidir. Başka bir ifadeyle bireyin yüksek düzeyde dindarlığı, dini ne düzeyde benimsediği veya içselleştirdiği, dini ritüellere katılımın derecesi vb. durumların dindarlık ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin derecesini etkilemesi kuvvetle muhtemeldir. Ryan vd. (1993) da, inançları veya uygulamaları içselleştirme veya benimseme tarzındaki varyasyonların, alanla ilgili davranış, tutumlar ve psikolojik iyi oluş üzerinde önemli bir etkisi olabileceği fikrini destekleyen kanıtlar sunmaktadır. Bu bağlamda yapılan meta-analitik bir çalışmada da psikolojik iyi oluşun olumsuz yönü yani depresyon inceleme konusu yapılmış ve yüksek düzeyde dini katılıma sahip yaşlı yetişkinlerin, dini katılımı çok az olan veya hiç olmayan yaşlı yetişkinlere göre daha az depresyonda olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı meta-analitik çalışmada psikolojik iyi oluşun olumlu yönleri yani yaşam memnuniyeti ve mutluluğun da yüksek düzeyde dindarlıkla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Harris, 2001). Laurencelle vd. (2002) tarafından yapılan bir çalışmada içsel dini inanç ile psikolojik iyi oluş arasında oldukça önemli bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Maltby vd. (1999) tarafından yapılan bir çalışmada ise dindarlık ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkide kişisel dua sıklığının baskın faktör olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.

Her ne kadar zayıf düzeyde de olsa dindarlığın psikolojik iyi oluş üzerine etkisi pozitif yönlüdür. Bu açıdan dindarlığın hem manevi destek hem de sosyal destek sağlayarak psikolojik iyi oluşa katkı verdiği ifade edilebilir. Bu bağlamda özellikle yaşlıların ibadetlerini yerine getirmiş olmanın vermiş olduğu huzurun yanı sıra cemaatle birlikte yerine getirmeleri neticesinde sosyalleşmesi veya duygularını paylaşması bireyin kendisini iyi hissetmesine katkı sağlayabilir. Yine bir grup üyeliği o grubun diğer üyeleri tarafından onaylanma ve grubun değerli bir üyesi gibi görülmesi bireyin kendisini iyi hissetmesine katkıda bulunan unsurlardır. Ayrıca inançları dindar bireyleri umutsuzluktan koruduğu için olumsuz yaşam olayları karşısında daha çabuk toparlama eğilimindedirler.

Din psikolojisi ulusal literatüründe dindarlık ile psikolojik iyi oluş ilişkisini ele alan meta-analitik bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak ruh sağlığı, maneviyat ve din ilişkisini inceleyen bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada mutluluk, psikolojik iyi oluş ile dindarlık ve maneviyat arasındaki ilişkiyi konu edinen toplam örneklem sayısı 3.755 olan 7 araştırmanın tamamında pozitif ilişki tespit edilmiştir (Yapıcı - Koçak, 2017). Yabancı literatürde ise dindarlığın psikolojik iyi oluş üzerine etkisi inceleyen meta-analitik çalışmalar bulunmaktadır. Bu kapsamda Harris (2001, 54-56) tarafından yapılan meta-analitik bir çalışmada dindarlık ile psikolojik iyi oluş arasında küçük düzeyde (d=.21) istatistiksel anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Hackney ve Sanders (2003) tarafından yapılan meta-analitik bir çalışmada ise Fisher z cinsinden yani tüm korelasyonlar standartlaştırılarak (r=0.10) düzeyinde ortalama bir korelasyon olduğu raporlanmıştır. Bergin (1983) tarafından yapılan çalışmada da (r=0.09) düzeyinde ortalama bir korelasyon olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgular araştırmada elde edilen bulgularla kısmen benzerlik göstermektedir.

Dindarlık ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiye etki edebilecek moderatör değişkenler olarak yayım türü ve örneklem grubu düşünülmüştür. Bu kapsamda meta-analize dahil edilen çalışmaların karma etkiler modeline göre alt örneklem grupları için ortalama etki büyüklüğü Fisher z cinsinden sırasıyla şehit aileleri .203, öğrenciler .148, öğretmenler .233, yaşlılar -.097, cenaze işleri personeli .098 ve karma örneklem grubu .165 olarak hesaplanmıştır. Bu alt gruplar için ortalama etki büyüklüğü istatiksel olarak anlamlı bulunamamıştır (Q_B=1,577; p>0,05). Buna göre meta-analize dahil edilen çalışmaların örneklem grupları dindarlık psikolojik iyi oluş ilişkisinde moderatör rol oynamadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra yayım türü grupları için ortalama etki büyüklüğü Fisher z cinsinden sırasıyla doktora .193 ve yüksek lisans .118 olarak hesaplanmıştır. Bu alt gruplar için de ortalama etki büyüklüğü istatiksel olarak anlamlı bulunamamıştır (Q_B=0,384; p>0,05). Başka bir ifadeyle yayım türü dindarlık ile psikolojik iyi oluş ilişkisinde moderatör rol oynamamaktadır.

Sonuç

Meta-analize dahil edilen araştırmalardaki verilere göre rastgele etkiler modeline göre etki büyüklüğü pozitif yönlü .142 olarak hesaplanmıştır. Bu etki büyüklüğünün alt sınır değeri .042 ve üst sınır değeri .243 olarak hesaplanmıştır. Bu etki büyüklüğünün zayıf düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Meta-analize dahil edilen çalışmaların karma etkiler modeline göre alt örneklem grupları için ortalama etki büyüklüğü Fisher z cinsinden sırasıyla şehit aileleri .203, öğrenciler .148, öğretmenler .233, yaşlılar -.097, cenaze işleri personeli .098 ve karma örneklem grubu .165 olarak hesaplanmıştır. Bu alt gruplar için ortalama etki büyüklüğü istatiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. Buna göre meta-analize dahil edilen çalışmaların örneklem grupları dindarlık psikolojik iyi oluş ilişkisinde moderatör rol oynamadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra yayım türü grupları için ortalama etki büyüklüğü Fisher z cinsinden sırasıyla doktora .193 ve yüksek lisans .118 olarak hesaplanmıştır. Bu alt gruplar için de ortalama etki büyüklüğü istatiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. Başka bir ifadeyle yayım türü dindarlık ile psikolojik iyi oluş ilişkisinde moderatör rol oynamamaktadır.

Elde edilen bulgular çerçevesinde çalışmada şu önerilerde bulunulabilir:

Bu çalışma genel dindarlık puanı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Başka bir ifadeyle dindarlığın alt boyutlarına bu çalışmada yer verilmemiştir. Bu nedenle her bir dindarlık alt boyutunun psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisi ortaya konulmamıştır. Bu bağlamda araştırmacılara dindarlığın alt boyutları ile psikolojik iyi oluş arasındaki etkiye odaklanma önerisinde bulunulabilir. Dindarlık gibi psikolojik iyi oluş da çok boyutlu bir yapıdadır. Bu açıdan yeni yapılacak çalışmalarda psikolojik iyi oluşun boyutları da meta-analize dahil edilebilir.

Kaynakça

Ayhan, Hatice. *Dini Tutumun Adalete Duyarlılık, Ahlaki Yüreklilik ve Psikolojik İyi Oluş Üzerine Etkisi*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Bergin, Allen. "Religiosity and Psychological Well-Being: A Critical Evaluation and Meta-Analysis". *Professional Psychology: Research and Practice* 14/2 (1983), 170-184.

Borhan, Nilsu. *Intrinsic Religiosity and Spiritual Well-Being as Moderators of The Relation Between Wisdom and Psychological Well-Being in Elderly*. Ankara: The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, Master Thesis, 2017.

Cohen, Louis vd. *Research Methods in Education*. London: Routledge, 6. Basım, 2007. https://doi.org/10.4324/9780203029053

Çarkungöz, Ender - Ediz, Bülent. "Meta-Analizi". *Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi* 28/1 (01 Haziran 2009), 33-37.

Çınar, Hatice Acar. "Din Görevlilerinin Dini Yönelim Biçimleri ile Psikolojik İyi Oluş Durumları Arasındaki İlişki: Sivas Örneği". *Electronic Turkish Studies* 13/26 (30 Ekim 2018), 1-18. https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.13986

Demir, Ahmet Furkan. *Cenaze ve Defin Hizmetlerinde Çalışan Bireylerin Yaşam Doyumu, Hayatın Anlamı, Psikolojik İyi Oluş, Dini Tutum Algısının Depresyon ve Psikolojik Belirti Düzeyi ile İlişkisi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Dilmaç, Bülent vd. "Psikolojik Danışma Deneyimi Yaşayanların Dini Başa Çıkma, Psikolojik İyi Olma ve Affetme Düzeyleri Arasındaki Yordayıcı İlişkiler: Bir Model Önerisi". *A. Ayten, M. Koç, & A. Ayten içinde, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik* 1/ (2016), 169-186.

Doğan, Mebrure. *Dindarlık Sabır ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkiler*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.

Hackney, Charles - Sanders, Glenn. "Religiosity and Mental Health: A Meta–Analysis of Recent Studies". *Journal for the Scientific Study of Religion* 42/1 (2003), 43-55. https://doi.org/10.1111/1468-5906.t01-1-00160

Harris, Stephanie Joy. *Religiosity and Psychological Well-Being Among Older Adults: A Meta-Analysis*. Carlos Albizu University, 2001.

Hedges, Larry. "Fitting Categorical Models to Effect Sizes from a Series of Experiments". *Journal of Educational Statistics* 7/2 (01 Haziran 1982), 119-137. https://doi.org/10.3102/10769986007002119

Hedges, Larry - Olkin, Ingram. "Statistical Methods in Meta-Analysis". San Diego, CA, Academic Press., 1985. https://doi.org/10.2307/1164953

Higgins, Julian vd. "Measuring Inconsistency in Meta-Analyses". *BMJ (Clinical Research Ed.)* 327/7414 (06 Eylül 2003), 557-560. https://doi.org/10.1136/bmj.327.7414.557

İkis, Mehmet. *Öğretmenlerde Öz-duyarlılık ile Psikolojik İyi Oluşun Dini Yönelimle Etkileşiminin İncelenmesi (Kayseri Örneği)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.

Kaplan Kalkan, İlayda Rahime. *Şehit Ailelerinde Dini Yönelimin ve Algılanan Sosyal Desteğin Psikolojik İyi Oluş ve Travma Sonrası Büyüme ile İlişkisi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Karslı, Necmi. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Psikolojik İyi Oluş ve Dindarlık". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53 (15 Haziran 2021), 165-194. https://doi.org/10.21054/deuifd.895059

Karslı, Necmi. "Psikolojik İyi Oluş ve Dindarlık İlişkisi: Trabzon İlahiyat Örneği". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (20 Haziran 2019), 173-205. https://doi.org/10.32950/rteuifd.549409

Kaya, Mevlüt - Küçük, Nurettin. "İbadetler ile Hayatın Anlamı ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (2017), 17-43.

Kimter, Nurten. "Namaz ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme". *Ekev Akademi Dergisi* 68 (2016), 299-332.

Laurencelle, Rhonda vd. "The Relation Between Intrinsic Religious Faith and Psychological Well-Being". *The International Journal for the Psychology of Religion* 12/2 (01 Nisan 2002), 109-123. https://doi.org/10.1207/S15327582IJPR1202_03

Maltby, John vd. "Religious Orientation and Psychological Well-Being: The Role of the Frequency of Personal Prayer". *British Journal of Health Psychology* 4/4 (1999), 363-378. https://doi.org/10.1348/135910799168704

Ryan, Richard vd. "Two Types of Religious Internalization and Their Relations to Religious Orientations and Mental Health". *Journal of Personality and Social Psychology* 65/3 (Eylül 1993), 586-596. https://doi.org/10.1037//0022-3514.65.3.586

Seyhan, Beyazıt Yaşar. "Dua Tutumu ile Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişkiler: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (15 Aralık 2014), 157-183.

Sözer, Ömer Taha. *Üniversite Öğrencilerinde Kimlik Duygusu, Dini Yönelim ve Psikolojik İyi Oluş*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Şen, Sedat - Yıldırım, İbrahim. *CMA ile Meta-Analiz Uygulamaları*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2020.

Temiz, Yunus Emre. *Alçakgönüllülük Dindarlık Psikolojik İyi Olma ve Yaşam Doyumu Değişkenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.

Tura, Hatice. *Dindarlık, Affetme ve Psikolojik İyi Oluş*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Vural, Muhammet Enes. *Yetişkinlerde Alçakgönüllülük, Dindarlık ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisi*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Yapıcı, Asım - Koçak, Ali. "Türkiye'de Ruh Sağlığı, Maneviyat ve Dindarlık: Meta Analitik Bir Değerlendirme". ed. Hayati Hökelekli. 65-116. DEM Yayınları, 2017.

Psychometrica. "Fisher-Z-Transformation". Erişim 15 Temmuz 2021. https://www.psychometrica.de/correlation.html